

Fadil Hadžiabdić

Osvrt na problem postojanja *dalmatinske flote* u vrijeme Marcelina i Julija Nepota

Apstrakt: Pitanje da li je postojala *dalmatinska flota* u vrijeme Marcelina i Julija Nepota, osim osnovnih napomena, do sada nisu razmatrali bosanskohercegovački historičari. Svjetska historiografija ovome pitanju također nije pridavala veliki značaj, osim pukog konstatiranja da je flota postojala. Tek se početkom XXI st. u radovima historičara javljaju i drugačiji stavovi. Imajući u vidu značaj teme, u ovome radu će se predstaviti osvrt na domaću i svjetsku historiografiju, a zatim ponuditi i analiza izvorne građe. Kroz tumačenje relevantnih izvora u kontekstu dešavanja na Mediteranu u drugoj polovini V st. pokušalo se doći do konkretnijih zaključaka i ponuditi moguće rješenje. Marcelinove vojne aktivnosti na Siciliji i Sardiniji, zatim vandalska pustošenja obala Mediterana, uključujući i Dalmaciju, te Marcelinov političko-vojni značaj u krupnim pitanjima tog vremena jasno ukazuju na to da je uslov za projekciju njegove moći bila jaka flota. Izvori o pomorskim aktivnostima Julija Nepota su još više oskudni, ali također ukazuju na postojanje flote. Naposljetku, rad nudi moguću rekonstrukciju značaja flote.

Ključne riječi: Marcelin, Julije Nepot, mornarica, brodovi, Dalmacija, Salona, Mediteran, Sicilija, V st.

Za bosanskohercegovačku historiografiju koja se bavi političkom historijom kasnoantičkog perioda može se reći da je tek u povojima. Dok su pitanja ekonomske, kulturne pa i vjerske historije bila predmetom obrade eminentnih bosanskohercegovačkih historičara XX st., politička historija provincije Dalmacije u V i VI st. je bila zanemarena.¹

---

¹ Za ekonomsku historiju značajan je rad Esada Pašalića, koji je dao ogroman doprinos u proučavanju rimskih saobraćajnih komunikacija te rudarstva u provinciji Dalmaciji, ali prevashodno na teritoriji današnje Bosne i Hercegovine (Pašalić 1975). Đuro Basler je pisao o kasnoantičkom periodu u kapitalnom djelu *Kulturna historija BiH* (Basler 1984: 309–373), a njegova su djela značajna i s aspekta proučavanja

U drugom desetljeću XXI st. u bosanskohercegovačkoj historiografiji i arheologiji dolazi do određenog pomaka u proučavanju kasnoantičkog perioda. U prvom redu treba spomenuti radove mlađe generacije historičara kao što su Salmedin Mesihović,² Edin Veletovac,³ Adnan Busuladžić⁴ te Mersiha Imamović.⁵ Pored navedenih autora, vrijedi zapaziti i pionirsku monografiju Bege Omerčevića *Bosna i Hercegovina u vrijeme kasne antike*.⁶ Jedna od historiografskih dilema koja je tek površno spomenuta u bosanskohercegovačkoj historiografiji jeste postojanje i snaga *salonitanske* flote u doba Marcelina (*Marcellinus*) i Julija Nepota (*Iulius Nepotus*). Pokušaj prikazivanja ovog pitanja kroz ocjenu historiografskih tumačenja, uz promatranje izvorne građe, može ponuditi potpuniji odgovor o vojnim efektima upravitelja Dalmacije. Kroz tumačenje rasprave o floti Marcelina i Julija Nepota otvara se i mogućnost razmatranja dinamike odnosa između centra (Italije) i periferije (Dalmacije). Pokušaj odgovora na ovo pitanje bi mogao posredno ukazati i na to u kojoj mjeri su upravitelji iz Salone mogli vladati u unutrašnjosti provincije Dalmacije.

Marcelin i Julije Nepot spadaju među najznačajnije ličnosti provincije Dalmacije u V stoljeću. Prema do sada zastupanim mišljenjima u evropskoj, regionalnoj i domaćoj historiografiji, Marcelin (454–468. god.) i Julije Nepot (468–480. god., uz izuzeće perioda kada je kao car Zapadnog Rimskog Carstva boravio u Italiji 474–475) su provincijom Dalmacijom upravljali kao *de facto* nezavisnim teritorijem.⁷ Mesihović i Veletovac su jedini bosanskohercegovački autori koji se dotiču

---

arhitekture (Basler 1972), kao i kršćanske arheologije (Basler 1986). Ivo Bojanovski je u svojim člancima ponudio prikaze kasnoantičkih bazilika. Pitanjima vezanim za kasnu antiku bavili su se i historičari kao što su Enver Imamović, Irma Čremošnik, a na određeni način i Marko Šunjić.

² Mesihović (2015) kroz ličnosti rimskih upravitelja Dalmacije nudi i jedan prikaz političke historije.

³ Edin Veletovac se kroz magistarski rad *Provincija Dalmacija u V. stoljeću* (2013) te doktorsku disertaciju *Provincija Dalmacija u doba ostrogotske prevlasti i vladavine Justinijana (493.–565.)* (2017) iskristalisao u jednog od najrelevantnijih i najistaknutijih historičara kasnoantičkog perioda na teritoriji Bosne i Hercegovine.

⁴ Busuladžić 2007; Busuladžić 2008; Busuladžić 2011; Busuladžić 2012.

⁵ Imamović 2016.

⁶ Omerčević 2010.

⁷ Vidjeti više kod: Bury 1923; Wilkes 1969: 416–423; O’Flynn 1981; Wozniak 1981: 351–382; MacGeorge 2002: 15–67; Kulikowski 2002: 177–191; Posavec 2007; Veletovac 2013: 34–50; Mesihović 2015: 263–289.

kasnoantičke provincije Dalmacije u političkom i vojnom smislu te spominju i flotu. Veletovac navodi da je, iako izvori ne spominju snagu i kvalitet Marcelinove mornarice, ispravno vjerovati da je ona postojala zbog njegovih pohoda na Siciliju barem u toj mjeri da prevozi vojnike.⁸ Mesihović za Marcelina samo navodi kako je imao snažnu mornaricu i pri tome ne ulazi u dublja razmatranja.⁹ S druge strane, govoreći o periodu carevanja Julija Nepota, Mesihović kaže kako on nije posjedovao snažnu mornaricu da se suprotstavi vandalskom kralju Genseriku.¹⁰ Može se vidjeti da, osim opaske koju donosi Veletovac o pitanju postojanja flote, domaća historiografija nije vršila dublju analizu. Mesihović je o ovome pitanju skloniji tradicionalnoj evropskoj historiografiji dok se Veletovac približava novijem tumačenju.

U međunarodnoj historiografiji su se razvila najmanje dva pogleda na postojanje i značaj *dalmatinske flote* u drugoj polovini V stoljeća. Prvo mišljenje koje je zastupano jeste ono da je snažna flota bila bitan faktor Marcelinove moći. Jedan od začetnika historiografije kao naučne discipline Edward Gibbon je napisao kako je *dalmatinska flota* koju je vodio Marcelin primljena u italijanskim lukama i kako je Marcelin protjerao Vandale sa Sardinije.¹¹ Može se primijetiti da Gibbon sam nije ulazio u dublja razmatranja, osim konstatiranja postojanja *dalmatinske flote*, ali je tu ideju, uz određene korekcije, prihvatio veliki broj historičara. Tako Wilkes kaže kako je Marcelinova vojna sigurnost imala uporište u moćnoj floti sa bazom u Saloni i njegovim lokalnim snagama.¹² Frank Wozniak je napokon obratio više pažnje ovome pitanju pa kaže da je postojala flota bazirana u Saloni sa kojom je ostvario kontrolu nad Jadranskim morem. Također, u Saloni je postojalo i brodogradilište. Ljudstvo za vojsku je, osim hunskih plaćenika, mogao pronaći u unutrašnjosti provincije.¹³ O'Flynn u svome djelu *Generalissimos of Western Roman Empire* jednostavno konstatira kako je Marcelin svoju flotu i većinski hunsku vojsku iskoristio za odbranu Sicilije od vandalskih napada.¹⁴ Mladen Nikolanci navodi kako je Ricimer najvjerovatnije zavidio Marcelinu na jakoj floti koju je ovaj posjedovao.

⁸ Veletovac 2013: 37.

⁹ Mesihović 2015: 273.

¹⁰ Ibidem 287.

¹¹ Gibbon 1932: 328.

¹² Wilkes 1969: 420.

¹³ Wozniak 1981: 357.

¹⁴ O'Flynn 1983: 116.

Kao dokaz za postojanje flote navodi Marcelinove operacije na Siciliji i Sardiniji.¹⁵ Williams i Friell spominju postojanje Marcelinove flote bez bilo kakve razrade te informacije.¹⁶ Dirk Henning piše kako se Julije Nepot u Italiju iskrcao sa vlastitim brodovima i četama.¹⁷ Nije moguće sasvim utvrditi na osnovu čega Halsall navodi kako je Antemije u Italiju došao na čelu istočne armije, ali uz podršku Marcelinove flote.¹⁸ U sljedećem pasusu tvrdi da je u pohodu protiv Vandala Marcelin bio na čelu zapadne flote.¹⁹ Halsall se uopće ne trudi pojasniti na osnovu kojih izvora donosi date zaključke, niti šta je ta *zapadna flota* kojom Marcelin navodno komanduje. Postoji mogućnost da je to *italijanska flota* koju spominje Bury,²⁰ ali u svakom slučaju Halsall nije naveo da je preuzeo taj podatak. Hrvatski historičar Vladimir Posavec, autor monografije *Dalmacija u vrijeme Marcelina i Julija Nepota*, na par mjesta spominje dalmatinsku flotu kao bitnu kariku moći Marcelina i Julija Nepota. Flotu vidi kao bitan ekonomski faktor, jer je generirala mnoge poslove. Posavec pretpostavlja da je glavna luka bila u Saloni, ali da su zbog sigurnosti brodovi bili raspoređeni i u drugim lukama na jadranskoj obali. On je flotu okarakterizirao kao ratnu.²¹ U skupinu hrvatskih autora, nakon Nikolancija i Posaveca koji su spomenuli ovo pitanje, spada i Hrvoje Gračanin. Ovaj autor smatra da veličinu flote ne treba precijeniti, ali i da je Julije Nepot naslijedio flotu od Marcelina.²² Od autora koji su prihvatili ideju da je mornarica činila osnovu moći Marcelina recentan je rad Jeroena Wijnendaelea, koji primjećuje sličnost između Marcelina i Seksta Pompeja. Prema njegovom mišljenju, blizina Italije i posjedovanje pomorske moći omogućilo im je da se uključe u politiku u samome središtu zapadnog dijela Rimskog Carstva.²³

Drugo tumačenje, koje je manje prihvaćeno u evropskoj historiografiji, ponudila je Penny MacGeorge. Naime, ova autorica piše kako

---

¹⁵ Nikolanci 1985: 13.

¹⁶ Williams et al. 1999: 173. Treba istaći da u ovome djelu autori prave i nejasne materijalne greške, tako naprimjer, unatoč svima izvorima, smrt Julija Nepota smještaju u 482. god. (Williams et al. 1999: 103).

¹⁷ Henning 1999: 284.

¹⁸ Halsall 2007: 272.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Bury 1923: 336.

²¹ Posavec 2007: 83, 134.

²² Gračanin 2015: 21.

²³ Wijnendaele 2018: 447.

ne postoje direktni, a da je jako malo i indirektnih dokaza o postojanju flote sa bazom u Dalmaciji u kasnom Carstvu. Njena argumentacija se zasniva na tome što *Notitia Dignitatum* ne spominje takvu flotu te da su male mogućnosti kako je slična flota mogla nastati nakon 420. god., kada je stavljena *Notitia*. MacGeorge također smatra kako su flote koje su prevezle Antemija u Italiju, Marcelina na Siciliju te Julija Nepota u Italiju bile sastavljene od brodova Istočnog Rimskog Carstva. Prema autoričinom mišljenju, Marcelin je bio u mogućnosti da angažira trgovačke brodove iz primorskih gradova Jadrana kako bi transportovao svoje trupe, odnosno da ih sagradi ili rekvirira.²⁴ Ovo mišljenje je zauzeo i Ian Hughes, koji je tvrdio kako ne postoje historijski dokazi o postojanju flote u Saloni.²⁵ Njemački autor Friedrich Anders također je sumnjao u postojanje ratne flote u Saloni, ali je bio stava da je Marcelin mogao sagraditi transportne brodove. On u sposobnosti transporta trupa vidi osnovnu prednost Marcelina u odnosu na Ricimera.²⁶ U ovoj dijelu treba spomenuti to da je više od stoljeća prije MacGeorge, John Bagnell Bury u kapitalnom djelu *History of the Late Roman Empire* zabilježio samo da je Marcelin u pohodu protiv Vandala 468. god. zapovijedao *italijanskom flotom*.²⁷ Bury nije pojasnio šta je smatrao pod nazivom *italijanska flota*, ali je teško pretpostaviti da se radi o bilo čemu drugome osim flote koja je stacionirana u Italiji, navjerovatnije onoj stacioniranoj u Raveni. Indikativno je to što Bury nije spomenuo neku *dalmatinsku flotu*, ali njegova nedorečenost u ovom slučaju svako tumačenje stavlja u domen nagađanja.

U izvornoj građi nalazi se nekoliko spomena operacija koje ne bi bilo moguće izvesti bez brodova. U fragmentima Priska iz Panija opisan je događaj iz 461. god., kada se Marcelin povukao sa Sicilije na kojoj se nalazio zbog Vandala nakon što je Ricimer potkupio njegove skitske plaćenike. Marcelin se iz predostrožnosti zbog urote povukao

---

²⁴ MacGeorge 2002: 54.

²⁵ Hughes 2015: chp. 2, The Western Army, 454, Marcellinus. Zanimljivo je primijetiti to da Hughes, iako prihvata MacGeorgino tumačenje o nepostojanju *dalmatinske flote*, ipak, on ne preuzima i njeno negiranje teorije da je Nepotijan, otac Julija Nepota i muž Marcelinove sestre, bio *magister militum* kod cara Majorijana (Hughes 2015: chp. 6, Majorijan: Apotheosis – 458, Appointment of Nepotianus); (MacGeorge 2002: 65).

²⁶ Anders 2010: 468–469.

²⁷ Bury 1923: 336.

sa Sicilije.²⁸ Ovaj izvor pokazuje to da je 461. god. Marcelin već bio u mogućnosti da pomoću neke flote stigne na Siciliju. Ipak, Prisk ne govori direktno o tome da li je riječ o Marcelinovoj floti ili nekoj drugoj koja je transportovala trupe. Indikativno može biti to što se i nakon što su plaćenici promijenili stranu Marcelin mogao povući sa Sicilije, a to je jedino bilo moguće flotom. To znači da je flota ostala njemu odana i nepotkupljiva, a na tome je možda mogao zahvaliti što su flotu činili brodovi i mornari iz Dalmacije u kojoj je imao vlast. O tome da je i nakon ovog događaja Marcelin bio sposoban voditi vojne operacije na Siciliji podatke donosi Hidacije iz Lemike, hroničar i savremenik. Hidacije je u svojoj *Hronici*, pod god. 464, pisao kako je Marcelin protjerao Vandale sa Sicilije.²⁹ Hidaciju se u literaturi često pripisivalo i autorstvo nastavka *Consularia Constantinopolitana*.³⁰ U *Consularia*, pod god. 464, također se navodi kako je protiv Vandala poslana velika vojska na čelu sa vojskovođom Marcelinom.³¹ Uzimajući u obzir položaj Sicilije i vandalske vojne snage, teško je podržati tezu MacGeorge kako je Marcelin bio u stanju samo prebaciti određenu vojsku iz Dalmacije na Siciliju, a da je to mogao uz unajmljivanje trgovačkih brodova iz Dalmacije.³² Naime, nemoguće je povjerovati da je Marcelin bez flote koja bi pratila operacije na kopnu mogao poraziti i protjerati Vandale sa Sicilije 464. godine.

Posljednji Marcelinov angažman bila je velika vojna operacija koju je 468. god. protiv Vandala spremio istočnorimski car Lav. Hidacije je napisao kako je Lav spremio veliku vojsku sa trojicom zapovjednika, poslavši i Marcelina kome je Antemije pridodao veliki odred.³³ To

---

²⁸ *Prisc. Hist. Byz.*, fr. 29.

²⁹ *Hyda. Lemi.* (223, [227]): *Vandali per Marcellinum in Sicilia caesi effugantur ex ea.* Prijevod: *Vandali su, potučeni od Marcelina, pobjegli sa Sicilije.*

³⁰ Burgess 1988: 37.

³¹ *Cons. Constantin.* (464, 3): *Aduersum Wandalos grandis exercitus cum Marcellino duce dirigitur*. Prijevod: *Protiv Vandala je poslana velika armija pod vojvodom Marcelinom.*

³² MacGeorge 2002: 54.

³³ *Hyda. Lemi.* (241, [247]): *Legati qui ad imperatorem missi fuerant, redeunt, nuntiantes sub praesentia sui magnum valde exercitum cum tribus ducibus lectis adversum Wandalos a Leone imperatore descendisse, directo Marcellino pariter cum manu magna eidem per imperatorem Anthemium sociata.* Prijevod: *Poslanici koji su bili upućeni caru vratili su se i javili pred njegovim prisustvom da je car Lav poslao ogromnu vojsku protiv Vandala sa tri odabrana zapovjednika i da je Marcelin bio poslan u isto vrijeme te da mu je car Antemije pridružio veliki odred.*

je ujedno i posljednja informacija koju je Hidacije prenio o Marcelinu. Izvori za tumačenje djelovanja Marcelina u ovome pohodu se pronalaze tek kod autora koji nisu bili savremenici. *Comes Marcellin*, bizantski autor s početka VI st., zabilježio je kako Marcellin, patricij Zapada i poganin, “nosi potporu i pomoć Rimljanima koji se kod Kartage bore protiv Vandala”. Dalje isti izvor navodi: “Urotnički ga probodu isti oni za koje se otvoreno došao boriti.”³⁴ Prokopije piše da je Marcellin po zapovijedi cara Lava protjerao Vandale sa Sardinije.³⁵ Još jednom izvori nisu dali direktnu informaciju o floti koja prevozi Marcellinovu vojsku. Jasno je da Marcellin kao jedan od zapovjednika samostalno i uspješno vodi operaciju na Sardiniji, sličnu njegovim akcijama protiv Vandala na Siciliji 461. i 464. godine. Razlika je u tome što je 468. god. Marcellin bio dio većeg vojnog pohoda koji je imao za cilj da uništi vandalsko uporište u sjevernoj Africi, dok su dva njegova ranija pohoda imala ograničenije domete. Uz trupe koje je pridodao Antemije, ne postoji razlog za sumnju da je i ovdje osnovu flote činilo brodovlje pod direktnom komandom Marcelina. Ostaje mala mogućnost da bi iskusan zapovjednik Marcellinovog kalibra prepustio sudbinu vojske u ruke trgovačkih brodova, kako to predlaže MacGeorge.

Izvori nisu ostavili svjedočanstvo šta se desilo sa Marcellinovou vojskom i flotom nakon njegovog ubistva na Siciliji. Ukoliko je tačno da je atentat izvršio visoki oficir,³⁶ ne treba isključiti mogućnost da je došlo do raskola unutar vojske i flote i da se dobar dio njih nije ni vratio u Dalmaciju. Pogotovo ako se uzme u obzir činjenica da je Marcelina u Dalmaciji naslijedio njegov nećak Julije Nepot i da bi on sigurno tražio da se kazne učesnici ubistva. Da je smrt Marcelina i događaji na Siciliji

---

³⁴ *Com. Marcell. (468): Marcellinus Occidentis patricius idemque paganus dum Romanis contra Vandalos apud Carthaginem pugnantis opem auxiliumque fert, ab iisdem dolo confoditur, pro quibus palam venerat pugnaturus.* (Prijevod: Bruna Kuntić Markvić, preuzet iz *Comes Marcellin* 2006: 123). Informaciju o smrti Marcelina prenijelo je više različitih kasnoantičkih izvora uključujući Kasiodora, Damaskija, nepoznatog autora *Fasti Vindobonensis*, kao i *Paschale Campanum*.

³⁵ *Procop. De. bell. Vandal. (III. 6, 7).* Ali vasilevs Lav je u ovo vrijeme zadobio Marcelina veoma pažljivim ulaganjem i naredio mu da ode na otok Sardiniju, koja je tada bila pod vlašću Vandala. I on je izbacio odatle Vandale i zauzeo je bez većih teškoća.

³⁶ *Procop. De. bell. Vandal. (III 6, 25): I tako je ovaj rat došao do kraja, i Heraklej je otišao kući, a Marcellin je bio izdajnički uništen od jednog od svojih pratilaca oficira.*

oslabila vojne sposobnosti provincije Dalmacije, ukazuje i to da je 468. god. vođa Sveva, Hunimund opustošio dijelove Dalmacije.³⁷

Više izvora svjedoči o tome kako je Julije Nepot vlast preuzeo u luci grada Rima.³⁸ To govori da je u datom trenutku i Julije Nepot bio u stanju obezbijediti flotu koja će ga prebaciti iz Dalmacije u Italiju. Ivan Antiohijac je pisao kako je car Lav imenovao Julija Nepota za vojskovođu i poslao ga protiv Glicerija.³⁹ To otvara mogućnost da je on obezbijedio i određeni dio vojnih efektivna potrebnih za operaciju, ali treba imati u obziru činjenicu da je Ivan Antiohijac pisao početkom VII st. i da je uključivanje cara Istočnog Rimskog Carstva posljedica želje za povećavanjem ugleda cara. S druge strane, u prilog ovome pisanju ide činjenica da je Julije Nepot bio priznat od Istočnog Rimskog Carstva kao legitimni vladar sve do svoje smrti. Ispravno je reći da je barem dio brodova koji su ga pratili u luku Rima, prilikom preuzimanja vlasti, obezbijedio Julije Nepot iz svoje provincije Dalmacije. Dio izvora koji opisuje Nepotovo svrgavanje je posvjedočio kako je Nepot: pobjegao brodovima,⁴⁰ pobjegao i plovio,⁴¹ otplovio⁴² te da je pobjegao brodom.⁴³ Može se vidjeti da se izvori u kojima se opisuje način bijega slažu u tome da je on izvršen morskim putem. Ipak, postoji određena razlika jer u *Auct. Haun. Prior.* (475, 1) je zapisano kako je Nepot pobjegao na brodovima, dok je *Anon. Vales. pars posterior* (7.36) zabilježio kako je riječ o lađi/brodu. Uzimajući u obzir to da je Nepot morao biti iznenađen Orestovom pobunom te u žurbi bježati, vjerovatnijim se čini podatak iz Valezijevog Anonima.

Promatranjem vojnih angažmana Marcelina 461, 464. i 468. god. jasno se uviđa da bi operacije tog obima bilo nemoguće izvršiti bez

---

³⁷ *Iord., Geti., LIII.* (273–274): Veletovac smatra kako se ovaj događaj desio tokom 467. god., dok je Marcellin vodio operacije na Sardiniji (Veletovac 2014: 41). Bez obzira na to da li se događaj desio 467. ili 468, ostaje predstava da je odsustvo Marcellina oslabilo vojne kapacitete Dalmacije.

³⁸ *Fasti Vind. Prior.* (474); *Auct. Haun. Prior.* (475, 1); *Anon. Vales. pars posterior* (7.36).

³⁹ *Joan. Anthioch.*, fr. 209, 2, p. 618.

⁴⁰ *Auct. Haun. Prior.* (475, 1): ...*ad Dalmatias navigiis fugit.* Prijevod: u Dalmaciju na brodovima pobjegao.

⁴¹ *Auct. Haun. Post.* (475, 1): ...*fugiens ad Dalmatias usque navigavit.* Prijevod: pobjegao i plovio do Dalmacije.

⁴² *Auct. Haun. Post. Margo.* (475, 1): ...*ad Dalmatias navigans fugit...* Prijevod: bježeći je otplovio u Dalmaciju.

⁴³ *Anon. Vales. pars posterior* (7.36): ...*ascendens navem fugam petit ad Salonam.* Prijevod: ukrcao se na lađu, pobjegao u Salonu.

posjedovanja jakih pomorskih snaga u vidu transportnih brodova, ali i ratnih brodova. Položaj Marcellinovog uporišta Dalmacije, odnosno dinamika odnosa u mediteranskom svijetu na početku druge polovine V st. uvjetovala je Marcelina da izgradi flotu. Samo uz postojanje jake flote sposobne za brzi transport snaga on je bio u mogućnosti da iz političke periferije snažno djeluje na dešavanja u političkom centru, tj. Italiji. Samo kao permanentna opasnost za Italiju, Marcellin je mogao opstati kao bitan geopolitički faktor. Da je on to bio, nalazi se potvrda i u izvorima.⁴⁴ Dodatni razlog za izgradnju ratne flote u Dalmaciji je bila i opasnost od vandalskih napada. Vandali su iz svoga centra u sjevernoj Africi napuštali luke i pljačkali obalne oblasti mediteranskog bazena, među njima i Dalmaciju ili Ilirik, kako to izvori konkretno spominju.⁴⁵ Bez flote, Marcellin ne bi mogao ni biti aktivan politički i vojni faktor kao što je bio, niti bi bio u mogućnosti zaštititi teritorije kojima je upravljao. Potrebni materijal za proizvodnju brodova nije bilo teško pronaći u provinciji tako bogatoj šumom, a brodovi su se mogli izgraditi u Saloni.⁴⁶ Čak i MacGeorge, koja odbacuje tezu o floti, prihvata mogućnost da su u Solinu postojali uslovi za popravku i izgradnju brodova.⁴⁷ To što *Notitia Dignitatum* ne spominje nikakvu flotu u Dalmaciji ne znači da je autor *Notitia* pogrešno zabilježio, nego da je u izmijenjenim geopolitičkim okolnostima moćni i ambiciozni upravitelj provincije bio u stanju izgraditi flotu kako bi projektirao svoju moć. Treba spomenuti i to da *Classis Praetoria Ravennatium* u ranijem periodu nije bila smještena samo u luci Ravene, nego je na istočnoj obali Jadrana svoje ispostave imala u Apsorusu i Saloni.⁴⁸ Sasvim je opravdano pretpostaviti da su ove postojale i u kasnoantičkom periodu.

Šta se desilo sa vojskom nakon Marcellinovog ubistva, izvori ne govore, ali je opravdana pretpostavka da se flota nije u punom kapacitetu vratila u dalmatinske baze. Izvorna građa o Juliju Nepotu koja se odnosi na ovo pitanje je znatno oskudnija. Jedina zabilježena

---

⁴⁴ *Prisc. Fragm.*, fr. 30. Prijevod: ...Zbog toga su zapadni Rimljani uputili poslanike istočnim da od njih odvrata i Markelina i Vandale. Markelinu je poslan Filarh, koji ga je uvjerio neka ne diže oružje na Rimljane. Ovdje se vidi kako je istočni dvor morao reagirati diplomatijom i razuvjeriti Marcelina da ne izvrši napad na Italiju. Također ukazuje i na strah od moći Marcelina koji je postojao kod rimske elite u Italiji.

⁴⁵ *Victor Vit. Historia* (I,17, 51); *Procop., De. Bell. Vand.* (III,V, 22–23).

⁴⁶ Kirigin 2012: 66.

⁴⁷ MacGeorge 2002: 54.

⁴⁸ Domić-Kunić 1996: 96.

Nepotova prekomorska operacija je bilo preuzimanje carske krune 474. god., šest godina nakon Marcelinovog ubistva. Prihvatanje pisanja Ivana Antiohijca bi značilo da je on u toj operaciji imao podršku Istočnog Rimskog Carstva. Iznenađna pobuna i bijeg iz Italije su vjerovatno onemogućili Nepota da se organizirano povuče, pa je bio prisiljen “spašavati živu glavu”. Za upravu Julija Nepota u Dalmaciji ne postoje informacije o pomorskim aktivnostima, ali jedan od izvora koji govore o njegovoj smrti ukazuje na to da je on imao problema u kontroli provincije.⁴⁹ Šutnja izvora, uz oprez zbog njihove fragmentiranosti, o pomorskim aktivnostima Julija Nepota nakon njegovog bijega iz Italije ukazuje i na opadanje kako pomorske moći tako i generalno vojnih snaga upravitelja Dalmacije. Prema tome, moguća rekonstrukcija bi izgledala ovako. Marcelin je od preuzimanja uprave nad Dalmacijom 454. god. do prvih zabilježenih vojnih operacija na Siciliji 461. god. izgradio flotu, tu je flotu koristio i u pohodima iz 464. i 468. godine. Može se pretpostaviti kako je njegovim ubistvom na Siciliji započelo osipanje i slabljenje dalmatinske flote. Oficiri koji su učestvovali u ubistvu, a vjerovatno i mnogi koji nisu bili umiješani, su vjerovatno promijenili svoju odanost te se nisu vratili u Dalmaciju. Nepot je još uvijek 473. god. bio u mogućnosti doći sa vojskom iz Dalmacije u Italiju, ali samo uz podršku istočnorimskog cara. Dalja sudbina flote ostaje nejasna u dosad pronađenim izvorima, osim broda ili brodova na kojima je Nepot pobjegao nakon što je bio svrgnut. Moguće je da dio trupa nije pratio Julija Nepota pri njegovom bijegu iz Italije. Izvori koji opisuju smrt Julija Nepota ukazuju i na to da je on imao problema u ostvarivanju svoje vlasti, što bi vjerovatno moglo značiti da je njegova vojna sila bila manja nego ona kojom je raspolagao Marcelin. U korist toga da su vojne snage Dalmacije bile iscrpljene je i Odoakrovo brzo osvajanje provincije nakon što je porazio vojsku Ovide, Nepotovog ubice i nasljednika.⁵⁰ U konačnici, na pitanje postojanja *dalmatinske* flote u periodu od 454. do 480. god. nije moguće ponuditi jednostran odgovor. Ipak, to nije nužno jer se u periodu od dvadeset i šest godina mijenjala kako snaga tako i interesi te mogućnosti upravitelja Dalmacije, a samim time i njihova potreba za flotom.

---

⁴⁹ *Auct. Haun. Prior* (480): ...*Nepos imperator cum in Dalmatiis imperii sui sceptrum firmare conaretur, a suis occiditur VII k. Mai.* Prijevod: *Kada je car Nepot pokušavao u Dalmacijama učvrstiti žezlo svoje vlasti, ubili su ga njegovi sedmog dana majskih kalendi* (22. juna).

⁵⁰ *Cassiod. Chron.* (481); *Auct. Haun. ordo prior* (482, 1); *Auct. Haun. ordo post.* (482, 1).

Bibliografija

Izvori

- Damaskije, *Damascius, The Philosophical History* (tr. Polymnia Athanassiadi), Apamea, Athena, 1999.
- Kopenhagenski dodatak, *Auctarii Hauniensis*, u: *MGH, vol. IX, Chronica minora saec, vol. I*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini, 1892.
- Kasiodor Senator, *Cassiodori Senatoris chronica ad. a. DXIX.*, u: *MGH, vol. XI, Chronica minora saec, vol. II*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini, 1894.
- Komes Marcelin, *Marcellini v. c. comitis chronicon*. (tr. Brian Croke), *The Chronicles of Marcellinus*, Australian Association of Byzantine Studies, Sydney, 1995.
- Komes Marcelin, *Prejasni muž komes Marcelin, Kronika*, uvodna studija, povijesni komentar i prilozi Hrvoje Gračanin, (prir. i prev. Bruna Kuntić-Makvić), Biblioteka Latina & Graeca 36, Zagreb, 2006.
- Konstantinopoljski popis konzula, *Consularia Constantinopolitana*, (tr. Richard Burgess), *The Chronicle of Hydatius. And the Consularia Constantinopolitana: two contemporary accounts of the final years of the Roman Empire*, Clarendon Press, Oxford, 1993.
- Hidacije, *Hydatii, Hydatii Limici Chronica Subdita*, (tr. Richard Burgess), *The Chronicle of Hydatius. And the Consularia Constantinopolitana: two contemporary accounts of the final years of the Roman Empire*, Clarendon Press, Oxford, 1993.
- Ivan Antiohijac, *Joannis Anthiocheni*, u: *FHG, vol. IV*, (ed. A. Firmin Didot), Instituti Imperialis Francie Typograpah, Paris, 1868.
- Ivan Antiohijac, *Ioannes Antiochenus, Fragmenta quae supersunt omnia*, (prir. i prev. Sergei Mariev), [CFHB 47], Walter de Gruyter, Berlin – New York, 2008.
- Jordan, *Iordanes, Romana*, u: *Romana et Getica*, u: *MGH, Auctores Antiquissimi V*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini, 1882.
- Jordan, *Iordanes, Getica*, u: *Romana et Getica*, u: *MGH, Auctores Antiquissimi V*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini, 1882.

- Kampanjska uskršnja tablica, *Paschale Campanum*, u: *MGH, vol. IX, Chronica minora saec, vol. I*, Theodorus Mommsen, Apud Weidmannos, Berolini, 1892.
- Prisk, *Priscus, Prisci Fragmenta*, u: *HGM, vol. I*, (ed. Ludovicus Dindorfius), In Aedibus B. G. Teubneri, Lipsiae, 1870.
- Prisk, *Priscus, Fragmenta*, u: *The Fragmentary Classicising Historians*, vol. 2, ARCA Classical and Medieval Texts, Papers and Monographs, 10, (Roger C. Blockley), Francis Cairns, Liverpool, 1983.
- Prokopije, *Procopius, vol. II, History of the Wars*, (tr. H. B. Dewing), William Heinemann, London, G. P. Putnam's Sons, New York, 1916.
- Prokopije, *Procopius Caesariensis, Opera omnia I (De bellis libri I–IV: Bellum Persicum, Bellum Vandalicum)*, (prir. Jakob Haury – Gerhard Wirth), Teubner, Lipsiae, 1962.
- Valezijev Anonim, *Anonimy Valesiani pars posterior*, u: *MGH, vol. IX, Chronica minora saec, vol. I*, (ed. Theodorus Mommsen), Apud Weidmannos, Berolini, 1892.
- Valezijev Anonim, *Anonymi Valesiani Pars Posterior*, (prir. Jacques Moreau – Velizar Velkov), Teubner, Leipzig, 1968.
- Viktor iz Vite, *Victoris Vitensis, Historia*, u: *MGH, vol. III, part I*, Carolus Halm, Apud Weidmannos, Berolini, 1879.
- Viktor iz Vite, *Victor Vitensis, Historia*, (tr. John Moorhead), *Victor of Vita: History of Vandal Persecution*, Liverpool University Press, Liverpool, 1992.

Literatura

- Basler, Đ. (1972): *Arhitektura kasnoantičkog doba u Bosni i Hercegovini*, Veselin Masleša, Sarajevo.
- Basler, Đ. (1984): "Kasnoantičko doba", u: *Kulturna istorija Bosne i Hercegovine*, Veselin Masleša, Sarajevo, 309–373.
- Basler, Đ. (1986): *Kršćanska arheologija*, Crkva na kamenu, Mostar.
- Burgess, R. (1988): *Hydatius a Late Roman Chronicler in Post-Roman Spain*, Oxford.
- Bury, J. B. (1923): *History of the Late Roman Empire*, vol. 1, Macmilan and Co, London.
- Busuladžić, A. (2007): "Kasnoantički lokalitet u Kreševu", *Divan*, br. 49, 29–31.
- Busuladžić, A. (2008): *Umjetnost antičkih mozaika na tlu Bosne i Hercegovine*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

- Busuladžić, A. (2011): *Rimske vile u Bosni i Hercegovini*, Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Busuladžić, A. (2012): "Kasnoantička grobnica na svod, crkva i nekropola na lokalitetu Studena česma u Donjem Vakufu", *Godišnjak/Jahrbuch*, 41, 159–186.
- Domić-Kunić, A. (1996): "Classis Praetoria Ravennatium with special reflection on sailors that origin from Dalmatia and Pannonia", *Živa Antika*, 46, Skopje, 95–110.
- Gibbon, E. (1932): *The Decline and Fall of the Roman empire*, vol. 2, The Modern Library, New York.
- Gračanin, H. (2015): "Kraj antike na hrvatskim prostorima", u: *Nova zraka u europskom svjetlu. Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – oko 1150)*, (ur. Zrinka Nikolić Jakus), Matica hrvatska, Zagreb, 3–36.
- Hallsal, G. (2007): *Barbarian migrations and the Roman West 376–568*, Cambridge University Press, New York.
- Hughes, I. (2015): *Patricians and Emperors – The last Rulers of the Western Roman Empire*, Pen & Sword Military, Barnsley.
- Imamović, M. (2016): "Provala Gota u rimsku provinciju Dalmaciju i njihov utjecaj na društveno-političke, privredne i kulturne tokove", *Historija misao*, br. 2, Tuzla, 33–67.
- Kirigin, B. (2012): "Salona i More – neke napomene", u: *Munuscula in Honorem Željko Rapanić, Zbornik povodom osamdesetog rođendana*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 59–87.
- Kulikowski, M. (2002): "Marcellinus 'of Dalmatia' and dissolution of fifth-century Empire", *Byzantion*, vol. 72, no. 1, 177–191.
- Nikolanci, M. (1986): "'Dalmatinska dinastija' i propast Zapadnog Rimskog Carstva", *Radovi – Institut za hrvatsku povijest*, Vol. 18, Zagreb, 5–22.
- MacGeorge, P. (2002): *Late Roman Warlords*, Oxford University Press, New York.
- Mesihović, S. (2015): *PROCONSVLES, LEGATI ET PRAESIDES – Rimski namjesnici Ilirika, Gornjeg Ilirika i Dalmacije*, Filozofski fakultet, Sarajevo.
- O'Flynn, J. M. (1983): *Generalissimos of the Western Roman Empire*, The University of Alberta Press, Edmonton.
- Omerčević, B. (2010): *Bosna i Hercegovina u vrijeme kasne antike*, Tuzla.
- Pašalić, E. (1975): *Sabrano djelo*, Svjetlost, Sarajevo.
- Posavec, V. (2007): *Dalmacija u vrijeme Marcelina i Julija Nepota*, Književni krug, Split.

- Veletovac, E. (2013): *Dalmacija u V. stoljeću*, master rad u rukopisu.
- Veletovac, E. (2017): *Provincija Dalmacija u doba ostrogotske prevlasti i vladavine Justinijana (493.–565.god.)*, doktorska disertacija u rukopisu.
- Wijnendaele, J. W. P. (2018): “Generalissimos and Warlords in the Late Roman West”, u: *War, Warlords and Interstate Relations in the Ancient Mediterranean*, Brill, Leiden, 429–451.
- Wilkes, J. (1969): *Dalmatia*, Routledge and Kegan Paul, London.
- Williams, S., Friell, G. (1999): *The Rome that did not Fall*, Routledge, London and New York.
- Wozniak, F. (1981): East Rome, Ravenna and Western Illyricum, *Historia*, 30, 351–382.

Summary

A review of the problem of the existence of the *Dalmatian fleet* in the time of Marcellinus and Julius Nepos

Local historiography has paid little attention to the question of the existence of the *Dalmatian fleet* during the time of Marcellinus and Julius Nepos and nor offered any systematic analysis. World historiography has shown a little more interest in this question. Most historians have a priori accepted the existence of the fleet, while, in modern historiography, Penny MacGeorge has offered a less accepted interpretation stating that Marcellinus did not own a fleet of warships. In this paper, for the first time, all available sources containing data on naval activities under the control of Marcellinus and Julius Nepos are presented in one place. Through analysis of military operations, the conditions in which they took place as well as the historical context of the Mediterranean world at that time, a possible reinterpretation is offered. Marcellinus' relevance as a military and political factor in the turbulent period of the second half of the 5th century could only be ensured by military forces equally powerful on land and at sea. Marcellinus was able to protect from devastation his interests in the Roman Empire as well as the province under his rule, only with the possibility of fast transport of troops by ships. Sources on the maritime activities of Julius Nepos are less abundant, and yet they indicate that there is a high possibility of the Dalmatian fleet continuing to exist even after the murder of Marcellinus. Julius Nepos took over the imperial power after sailing to the port of the city of Rome, and he also escaped by ship once he lost power. Additionally, the natural resources of the province of Dalmatia along with the probable Salona shipyard created good conditions for shipbuilding. This paper offers a possible solution according to which during Marcellinus' reign there was

a strong flotilla stationed in Dalmatia, which, after his assassination, began to gradually lose its strength. However, in 475 AD, it was large enough to transport the troops that accompanied the future Emperor. The original material contained no data on the naval activities of the governors of Dalmatia for years after 475 AD, which may indicate that the naval force was declining.